

BABITS ÉS A „MINDENNAPI KISLÁNY”

A költő hagyatékában *Pargoletta* címmel maradt ránk egy költemény. A cím kétségtelenül nem Babits keze vonása és nem is feleségé, Török Sophie-é de találó. A lapszélre viszont Török Sophie jegyezte a következőt: „Böske 911?”¹ A széljegyzet a költő-feleségnek azt a föltevését tudatja, hogy a vers műzsája Babits fiatalkori szerelme, Kiss Erzsébet, az anyai, Kelemen-ágról harmadfokú unokahúga. Később történetesen a lány bátyja, Kiss István vette feleségül Babits húgát, Angélat, vagy ahogy a családban nevezték, Angyalkát, leveleinek leggyakrabban aláírása szerint Angyust. A *Pargoletta* jelentősége élet- és fejlődésrajzi természetű, alkotáslélektani érdekességű, költői értéke csekélyebb, bár épp a teremtő erő ki-kihagyása a valóságos élmény szempontjából beszédes.

A vers kétségtelenül Babitsnak Kiss Böske iránt 1911-ben föllángolt szerelméről szól. A költő közvetlenül 1921-ben történt házasságkötését megelőzően a Nyugatban *Költészet és valóság* címmel, és *Élettördékek* alcímmel közreadott egy novellisztikus vallomást. Az életrajztörédékek ugyan elsősorban Csinszkával kötött, érzelmes barátságának kialakulását és hangulati motivációjának egyikét-másikat világítja meg, de Babits írásában ez is olvasható: „Óh, nem szerettem őt! Akkor talán egy halott lányt szerettem, és egy régi kertet láttam, nyári éjjel, az üstökös évében, júliust, augusztust, hosszú sétákat, hulló csillagok alatt. Hogy égtek a csillagok! S hogy zengtek a tücskök a fekete bársony bokrok közt! Melegen sírt a vállamon a mindennapi kis lány – óh, hogy égettek a könnyei! Egy finom és kényes gyermek ijedtségét tartottam karomban. „Mindennapi kislány”-nak nevezte magát:

– Mit találhatsz bennem? De szép volt, úri és kényes, és úgy adta meg magát a halálnak, mint a virág a sarlónak: drága, romantikus virág!”²

Török Sophie fedte föl, „egy furcsa, ideges és boldog nyáron” a költőt – saját közléséből tudhatóan – „a Véletlenségek királya” hosszú sétákra vitte „egy tizenhét éves lánnyal, aki rokona is volt s akivel már-már eljegyezték egymást”.³ Babits feleségének tanúsága nyomán azonosítottuk a *Július*, *Augusztust*, *Az életemet elhibáztam* és *A költő életének pusztájáról* c. verseket is „a mindennapi kislány” ihlette, a

¹ L. a költemény autográf kéziratát OSZK Kézirattára, Babits-archívum Fond. III/1728/15.

² L. Nyugat, 1921. I. 1. 44–45.

³ Török Sophie: *A „Második ének.”* Magyar Csillag, 1942. I. 204.

Második ének királylányát szintén róla mintázta a költő, és Kiss Böskét gyászolja a *Nyugtalanság völgye* kötetbe került *Emlékezés*. Török Sophie a *Játszottam a kezével* műzsájának is őt tekintette, Éder Zoltán viszont a verset már Révész Ilus ihletésének tulajdonította.⁴ Mai tudásunk szerint a *Játszottam a kezével*t Babits eredetileg Kiss Böskéről írta, majd befejezetlen szövegét 1915-ben, Révész Ilusra gondolva egészítette ki.⁵

Mivel a *Pargoletta* ugyanúgy emlegeti a „mindennapi kislány”-t, mint a *Költészet és valóság*, mely viszont pontosan utal a *Július* és *Augusztus* keletkezésére, a kiadatlan költemény műzsája vitathatatlanul Kiss Böske. Sőt, a Kiss Böskéről írt és közre is adott versek közül a legszébb, a *Július*, pontosan úgy idézi föl a szerelem ébredésének anekdotikus mozzanatát, ahogy az a „Pargolettá”-ból kiderül. Íme a *Július* életrajzi tanúsága:

Láttam amint szeme retten –
ó a boldogság kegyetlen,
nem valami víg dolog –
láttam amint sír ijedten
s mint veszélytől, ki búj
finom feje rám borul.

A *Pargoletta* ugyanígy írja le a férfi közeledésére megriadt, majd épp félelmében vállára boruló lányt, aki ugyancsak „sír ijedten”.

A Kiss Böskéhez írt verseknek mindmáig volt egy közléstörténeti rejtélyük. A költemények 1911-ben fogantak, de Babits a *Júliust*, az *Augusztust* és a *Játszottam a kezével*t csak 1915-ben jelentette meg, *Az életemet elhibáztam* csak 1916-ban, a *Recitativ* kötetben látott nyomdafestéket. Egyedül *A költő életének pusztájáról* jelent meg 1913-ban a Vasárnapi Újság hasábjain, tehát ez is bő másfél évvel a szerelmes szekszárdi nyár után.⁶ Tudvalevő, a *Második ének*et Babits sosem adta közre, csupán a harmadik, életrajzi vonatkozásokból semmit sem sejtető harmadik részt jelentette meg *A vihar* címmel a Nyugat 1911. októberi számában.⁷

⁴ Éder Zoltán: *Babits a katedrán*. Bp. 1966. 79–81.

⁵ L. Rába György: *Babits Mihály költészete*. 1903–1920. Bp. 1981. 475–80.

⁶ L. Vasárnapi Újság, 1913. 87. L. *Babits Mihály összegyűjtött versei*. Belia György kronológiája.

⁷ Nyugat, 1911. II. 507–23.

Babits Szabó Lőrincnek tollba mondott és Gabelsberger–Markovits rendszerű gyorsírással följegyzett keletkezéstörténeti visszaemlékezéseiből kihüvelyezhető, hogy a költőnek hosszú ideig nem volt lelki ereje befejezni a Kiss Böskehez írt verseket. Az *Augusztusról* szóló vallomását így kezdi: „Életem egyik fontos és nehéz helyzetében írtam, (házassági terv is volt!) a Júliust is akkor írtam, egy hónapon belül [. . .] Ez a vers csenkán maradt évekig. Az utolsó két strófát később írtam. Borzasztó volt megírni, legalább öt-hatféleképpen csináltam meg . . .” A *Július*ról így nyilatkozott: „Ugyanakkor íródott. Ugyanaz a nő. Nem mondhatom el. Ua. helyzet, csak később (?) íródott. Ugyanazon hónapban még egy csomó verset írtam [. . .]

Jelentéktelen szerelmes versek. Ebből csak egy pár sort írtam meg és évek múlva, mikor a nő egészen közönyös volt, fejeztem be ezt a verset. Ugyanakkor, mikor az *Augusztust*.”⁸ A *Pargoletta* is a szóba hozott „egy csomó vers” közé tartozik, s költőjének önmagához ezúttal korántsem irreálisan szigorú megítélése miatt maradt kiadatlan, – legalábbis ez az egyik oka. Kiderül azonban az is, hogy a szerelem ébredésének a *Pargolettában* festett jelenetét mintegy vázlatul használta a *Július*hoz, s ezért arra az alkotáslélektani következtetésre juthatunk, Babits versalkotásának gyakori feltétele a távolságtartás a tapasztalati élménytől, mert egy-egy megélt eset jelentése, a lényeg csak így rajzolódik ki tisztán előtte. Tudatírójának kialakítása során költői modelljének egyik, ha nem is állandó meghatározó elemét Husserl lényegszemléletével összhangban az erkölcsi emlékezet (Gedächtnis) elvéből mintázta át költészettanába.⁹

Török Sophie előadása szerint azon a „furcsa, ideges és boldog nyáron”, 1911 nyarán a Kiss Böske-élmény „ideges haragba és bánatba ful”.¹⁰ A *Pargoletta* fényt derít arra a lelki válságra, mely a versíró kezét megbénította, és kitarulkozásának vágyát görcsbe szorította. A keletkezéstörténeti vallomás ellentmondást is teremt. Babits közönyösnek minősíti Kiss Böske iránti érzelmeit a versek befejezésének időszakában, tehát 1915-ben, viszont az 1921-ben megjelent *Költészet és valóság*ban azt hajtogatja, „talán” még akkor is a már halott „mindennapi kislány”-t szerette. A stíluskritika fényében az 1921-ben nyilvánosságnak szánt közlés annyira szenvelgő, hogy vagy öncsalás, vagy az érzelmek optikai csalódása egy zavaros, fölkavaró szerelmi bonyodalom

⁸ *Babits egyes verseinek keletkezéséről*. Közli: Gál István. It, 1975/2. 449–50.

⁹ Vö. Rába György: i. m. 76–80.

¹⁰ L. Török Sophie: i. m. uo.

kellős közepén. Babitsot az emlékezete néha amúgy is megcsalja. Szilasi Vilmosnak dedikált kötetében némelyik versét későbből datálta, mint amikor megjelent,¹¹ és a *Költészet és valóság*ban a Kiss Böske-élményt az üstökös évében történt históriának mondja, márpedig a Halley-üstökös nem 1911-ben, hanem egy évvel korábban került a Föld látókörébe: pontosan jelzi ezt a költő *Örök dolgok közé legyen híred beszótt* c. verse.

Nyílt vallomás és példázatos elbeszélés szálaiból szőtte Babits a *Pargolettát*.

Az olasz *pargoletta* szó leginkább *fruskának* fordítható, és előlegezi Kiss Böske legfontosabb személyiségjét 1911-ből. A vallomásos részből pontosan megtudjuk, az érzelmek zajlása mindössze egy hétig tartott. A lány júniusban átmenetileg a szekszárdi Kelemen-házban, Babits anyjának és nagyanyjának otthonába költözött, mert húga fertőző betegségben (vörhenyben) megbetegedett. „Most nálunk van Kiss Bözsike”-írja 1911. június 5-én kelt levelében Babits anyja Fogarasa,¹² s nem sokkal később, június 19-én a költő húga megerősíti az esemény híret: „Te még nem is tudod, hogy most többen vagyunk itthon: Kisséknél sarlach van (az egyik kisleány), s így Böske van nálunk addig.” A levél végén rendkívül hegyes, fölfelé rángatott, szálkás betűivel Kiss Böske is életjelt ad: „tárgy hiányában” a legszimplább témát választva leírja, ki mit csinál éppen körülötte, így Babits Angélat ribizkefőzés közepette, a költő öccsét, Istvánt, regényírás kísérletébe merülve festi stb.¹³ Ha ebből az egyetlen írásos megnyilatkozásából lehet következtetni, a „mindennapi kislány” mély lelki életére, színes egyéniségre, fantáziára semmiképp sem vall.

A legfelhőtlenebb júliusi napokban csakugyan szóba került Babits és a kislány közti házasság gondolata. A terv nemcsak azért ment füstbe, mert a családi nőuralom óvta a költőt a tüdőbeteg lánytól, akit alig néhány év múlva a betegség csakugyan elragadott, hanem fölületesnek és nagyralátónak is ítélték¹⁴ – úgy, ahogy a „Pargoletta” jellemzi. De

¹¹ A *Merceria* pl. megjelent a Nyugat 1912. szept. 16-i számában, viszont a Szilasi Vilmosnak dedikált kötetben a vers mellett ez áll: „Szekszárd 1913. ősz.” Utóbbi 1. OSZK Kézirattára, Babits-archívum Fond. III/2357.

¹² L. id. Babits Mihályné Babits Mihálynak 1911. június 5-én. OSZK Kézirattára Babits-archívum, Fond. III/179.

¹³ Babits Angéla Babits Mihálynak 1911. június 19-én OSZK Kézirattára, Babits-archívum. Fond. III/35.

¹⁴ L. Éder Zoltán: i. m. uo.

Kiss Böske is tett már kötelező ígéretet korábban másnak; alkalmasint erre a kötelékre utal Babits Angéla bátyjának küldött egyik levelében, mégpedig hetekkel a „mindennapi kislány” Babitsékhoz költözése előtt.^{1 5}

Ám a szenvedély föllobbanásának Babitsban volt táptalaja. A *Pargoletta* az ő költészetében szokatlan magamutogató vallomással szól a sértett önérzet hangján, és vad indulata a lány minden gyöngéjét fölhánytorgatja. Böske hiú, felelőtlenül játékos, kacér és gyerekesen hazudozó. Az egyenes idézet szinte szó szerint egybecseng a *Költészet és valóság* hasonló szituációban elmondott kijelentésével, és szerény önismeretről vagy józan óvatosságról árulkodik. A *Júliussal* összhangzó s ezért élethűnek, megtörténtnek tartható jelenetből mégis elsősorban a serdülő kor öntudatlanságából váratlanul fölriasztott s most csupa zavar süldő lánynak ismerjük meg Kiss Böskét.

Ami a költő valóságos érzéseit illeti, talán egyetlen közreadott versében sem beszélt róluk ennyire kendőzetlenül, s ez is egy okkal több, hogy ne tárja belső életét a világ elé. Szerelme „sötét, dühös, féltékeny” volt, ő maga elragadtatott, s a vers írásakor már úgy vélte, szinte saját természetét is elfeledte. Ehhez már csak a másik szereplő alakját kell odaképzelnünk a maga testi valóságában. Babits *A gólyakalifa* Etelkájának külsejét Kiss Böskéről mintázta: ezt bizonyítja a lányról ránk maradt korabeli fénykép. „Olajszerű” arca, „bársony szeme”, barna haja volt, akkoriban flórencinak nevezett, széles karimájú kalapot hordott, és „bájos komolysággal néztek a világba lelke ablakai”.^{1 6} Ez a legutolsó, külső alakvonás szinte szó szerint egyezik a *Július* megfelelő soraival: *láttam lelkében a poklot: | szeme fényes ablakán | féltős lelke majd kiugrott | óriási ablakán, | amint fölvetette rám!*

A „Pargoletta” szövegének terjedelmesebb részét azonban a példázat alkotja. Babits Dante *Purgatóriuma* egyik hősnőjének a valóságban megtörtént tragédiáját „apokrif” változatban dolgozta föl, de épp a módosításból olvasható ki költőnk lelki válsága: földült állapotának meghökkentő jegeit ismerjük meg belőle. A *Purgatórium* V. énekében (130–136.) a tisztító tűz fogságára ítélt egyik árny így szólítja meg Dantét:

^{1 5} „Kiss Bözsinek megint megjött a Fekete Béla csokorral.” L. Babits Angéla Babits Mihálynak 1911. május 21-én. I. h. uo.

^{1 6} Babits Mihály: *A gólyakalifa*. Bp. 1957. 70–71.

„Ha újra túl jársz, otthoni vidéken,
 a hosszú útból megpihenni térve,” –
 harmadik árny most így kezd szólni nékem –
 „gondolj reám, én Pia voltam élve;
 Siéna szült engem, Maremma ölt meg;
 tudja az, aki, feleségül kérve,
 gyöngyös gyűrűvel övének jelölt meg”.

Babits Mihály fordítása

Az olasz szövegmagyarázatokból egybehangzóan kitetszik, Dante a szerencsétlen sorsú Pia de Tolomei alakját idézi meg e sorokban. Nevezetes dantei hősnőről van szó, történetéről Donizetti operát komponált, és a két világháború között filmet is készítettek róla. A sienai születésű lányt Nello (vagy Paganello) d’Inghiramo del Pannochieschi, a Maremma-i Pietra kastélyának ura, Volterra és Lucca városok *podestája* feleségül vette, de csakhamar, vagy azért, mert a nő hűtlenség gyanújába keveredett, vagy azért, mert már akkor szemet vetett Margherita Aldobrandeschire, korábbi források szerint Guido di Monforte özvegyére, újabban Natalino Sapegno közlése szerint Loffredo Caetani törvényesen elvált feleségére,¹⁷ Pia de Tolomeit Maremma-i várába záratta, s onnan egy bérgyilkossal a mélységbe vettette. Piának a *Pargolettá*ban előadott története lényegesen különbözik a források alapján hitelesített változattól, mégpedig főként abban, hogy Babits képzetében a férj maga is bezárkózik méltatlan asszonyával a mocsár halálos kigőzölgéseitől fojtogató levegőjű várba, s ott együtt sorvad és pusztul el vele. A történelmi eset költői átalakításában Babits elfojtott szenvedélyét élte ki. A bezárkózás lelki értelmű jelkép. A költő a forró–hideg élmény emlékébe zárkózott be, és képzetben gyűlöletét és öngyilkos indulatát egyaránt kiélte. A *Pargoletta* első, elemi indulatból tört napvilágra: erre vall megformálatlan, köznyelvi szókincse, számos önisméltése, a szemléltető erő hiánya és általában művészi egyenlensége. A *Pargolettá*ban kiélt sadista indulat és hajlama az öngyilkosságra Babits személyiségének titkolt bugyraiba enged bepillantást. Alakmása, a *Halálfiái* Imrusa ugyancsak öngyilkossággal próbálkozik, és a Nyugat körében tudtak róla, hogy amikor az Ady-revizió miatt támadott Kosztolányi Babitsot diákkori, Ady-ellenes kitételeket tartalmazó levelének közlésére akarta rávenni, az utóbbit erőszakkal kellett visszatartani az öngyilkosságtól.¹⁸

¹⁷ Dante: *La Divina Commedia*. A cura di Natalino Sapegno. Ed. Ricciardi. 1957. 450.

¹⁸ Gyergyai Albert és Kosztolányi Ádám egybehangzó személyes közlése alapján.

A *Pargoletta* szélsőségesen kétségbeesett lelki állapotban született, és rávall keletkezésének feltételeire. Babitsot, a mértéktartó embert és biztos önítéletű költőt csakhamar a befejezés mellverő siránkozása is zavarhatta. Érthető, hogy a nyers lelki vetkőzésnek ezt a tanúbizonyságát nem adta közre. A mai közlés azonban megérteti életének egy törését, magyarázatot ad arra, hogy miféle belső zaklatottság miatt nem tudta befejezni a Kiss Böskének írt verseket, és más fénytörésben mutat meg egy elvontnak gondolt, csak eszméi felhővilágában élőnek hitt embert, és személyiségének rejtett szakadékaiba is világosságot bocsát.

Babits Mihály: PARGOLETTA

Ó Pargoletta mindennapi kislány
 jer ide és hallgasd meg a mesém,
 rólad még versben nem beszéltem én
 pedig kívánnád ugye hiú gyermek
 hogy híres költő versei dicsérjék
 szépségedet, mely finom tiszta forró,
 amelyhez e világon nincs hasonló
 mégsem fogok rólad mesélni most sem
 mesélni fogok a szegény Piáról
 dalolni fogok a szegény Piáról
 Terólad tán sohasem fogok dalolni
 pedig tudod hogyan szerettelek
 dühös sötét féltékeny szerelemmel
 mint egykor a szegény Piát az úra
 és egy hétig ugye te is szerettél
 egy hétig mint szegény Pia az úrát?
 De nem tudok terólad énekelni
 mivel talán jobban szerettelek
 mint minden asszonyt akit énekeltem
 és édes volt mindennél édesebb
 szegény lelkemnek egy hétig lakozni
 szivedben amely forró puha fészek
 egy sugár fa gyümölcsös kebelében,
 Ó Pargoletta mit csináltál vélem

játékaid között eljátszadozva
feledtem azt hogy édes a szabadság
feledtem bölcsességet verset álmod
és minden asszonyt akit énekeltem.
Mert te lány vagy. Finom tiszta forró
tizenhét év játékos gyermeke
de haj! minden szemeknek édes éke
de haj százsorta szebb mint minden asszony.
Ó lelkem milyen nagy varázs a szépség
hogy tőle minden láncot elfogadnál?

De hadd meséljek a szegény Piáról
akit bizony mikor megkért az úr
talán nem mondta azt amit te mondtál
mikor minden kincset neked kínáltam
és mondtad: (egy szavad se veszhetett el
eszemből és ugye mind versbe illett)
„Te ki oly nagy ember vagy mit találhatsz
rajtam a mindennapi kisleányon? ”
Ó Pargoletta mindennapi kis lány
Pia nem szólt ily szépen és okosan
de éppugy sírt ijedve oktalan
fejét éppugy hajtotta férfi vállra
a szíve éppoly idegessen koppant
a fürte éppoly csiklándozva bomlott
s az arca éppugy reszketett a csóknak
sejtelmétől mintha darázst kerülne
és épp oly ártatlan volt még a lelke.
De megvolt benne minden bűn csirája
s előre telve volt már büntudattal
s komoly kérdésre éppugy hazudott
ok nélkül összevissza mint a gyermek
és éppugy játék volt neki az élet
s éppoly kacér volt lelkiismeretlen

semmivel a világon nem törődő
szeszélyes zsarnok és játékra kész
mindig és minden játékot felejtő
ártatlanul és hiu büszke lélek
és büszke test és mégis jó a szíve
csupa melegség olykor s enyhe részvét
anyás gondoskodás és szeretet
kitalálása minden férfi váagnak
szív nyugtatása, otthon is vigasz.

És férje tán éppugy gyűlölte őt
mint én gyűlöllek most már Pargoletta
ki miatt annyi szégyen érte lelkem
ó rövid élet minden szerelem
és hosszú, hosszú purgatorium
Piát egy rossz vidékre vitte férje
egy rossz vidékre zárkozott vele
Sienna mellett rémes a maremma
ahol gőzölög a föld mint a lélek
ha nem feledve felgőzölgi multját
rossz multját és a
ott barna kastélyt épített Piának
a férje is bezárkozott vele
s a barna kastély minden ablaka
a végtelen, gonosz mocsárra nyílt
s rossz madarak szálltak fel a mocsárból
s szálltak be sűrűn minden ablakon
a háznak láthatatlan. — Pia fogyott
és férje pusztult szóttalan vele.
Ah szóttalan! együtt és szóttalan
egymásra nézni némán! Felrakódtak
a ki nem mondott szók a béna szívtben
gyilkosan mint a rossz párák a testben
a mellben ezek a mocsári párák

és csupán a mocsár volt este hangos
gonosz hangokkal. És a barna kastély
sötéten állott s mindég csöndesen
és a mocsárra ámult ablakokkal
és csupán a mocsár volt este fényes
gonosz fényekkel. — És szegény Pia
nézte a nyílt ablakból ezt a rossz fényt
hallgatta ezt a rossz mocsári hangot
magányos, lázas éber éjeken
cserepes ajkkal és örült szemekkel
dobogó halántékkal, égve fázva.
És nem volt vendég s nem volt soha szó sem
s a zord cselédség folyton változott
ki mert volna sokáig? — S Pia fonnyadt
s szólt volna és sírt volna nyögve sokszor
s mindég bezárta ajkát egy tekintet
amelyben minden elmúlt bűne élt
s minden jövődő büntetése égett
s a lázak megtölték a vak szobákat
halálos léggel. Nem volt itt menekvés.
Itt minden gyilkos volt, a föld, az ég
a víz, a ház, a tájék, a tekintet
és minden gyilkos véle haldokolt.

Ó Pargoletta képzeld el a férjet
hogyan napról napra nézte büntetését
hogyan hervadt a telt test légiessé
áttetszőkké a gömbölyű kezek
melyeknek nem volt játék ismeretlen
a kéjes derék fülldt vonala
testtelen angyal derekává olvadt
szentté és bussá a kacér személy.
Könyörgővé lett a kevély tekintet
s bús láz fényévé búja láza fénye

s üvegszemén mint cukrozott gyümölcs
átfinomult az ifju és kemény hús
s ki minden földi szerelemre termett
felérett lassan égi szerelemre.

Ah én is nézném Pargoletta tested
telt tested így angyallá finomodni
s hazug és földi szerelemre termett
lelked felérni égi szerelemre
és én is fonnyadnék el így veled
lassan és némán, egyedül, sötétben
szerelmes kegyetlenség gyönyörében
mocsárban, lázban gyűlöletben égve.

Nem, nem! Ne félj! felejtse el a mesét
a rossz mesét! Rossz tréfa volt! Nem érted
ne értsd. Rossz tréfát nem kell érteni
maradj hazug, játékos rossz gyerek
tizenhét év játékos gyermeke
menj férjhez, légy imádott asszony
hazug, vidám, neked minden szabad.
Ne félj! mert szép vagy! Nincsen büntetés
kacagj! kacagj! én majd sirok magamban
és szégyellem miattad magamat
hogy így legyőztél. Már nem is sirok
majd mást fogok szeretni. Sok siker
kemény babér majd homlokom veri
vigasztalóan. És te majd dicsekszel
a verssel amit a könyvedbe írtam.
amikor még alig ismertelek.
De ezzel a verssel, majd nem dicsekszel
melyet im neked jól ismerve írok
s nem árulod el hogy magadra ismersz

Ó lelkem milyen nagy varázs a szépség
 hogy egy kis pajzán rossz hazug gyerek
 tizenhét év játékos gyermeke
 így elbénítsa férfi lelkemet
 kinek sohasem lesz Beatricéje
 csak mindennapi kis lány Pargoletta.

Isten veled hát mindennapi kis lány.

RÁBA GYÖRGY

DARVAS JÓZSEF KÉT VALLOMÁSA*

I.

A Nyugat 1934-es egyik számának „ismeretlen magyar költők”-et bemutató rovatában tájékoztatta Darvas József az érdeklődő olvasókat arról, hogy „ötödik tanítóképzős koromban kötetet akartam kiadni. A könyv kiadása megbukott a tanári testület ellenállása miatt. Kéziratát elkobozták, konferencia elé állítottak 'forradalmi' verseim, novelláim miatt és ki akartak csapni. Végül azonban megelégedtek annyival, hogy megesküdtek a feszületre: Soha többet ilyen lázító dolgokat nem írok”.¹

Az „eskü” szövegéről eddig híradást nem kaptunk. Egy példánya megtalálható a budapesti Eötvös Kollégium és az egyetemek diákjai ellen – kommunista szervezkedés miatt – indított bűnvádi eljárás iratai között. A kiskunfélegyházi tanítóképző igazgatója küldte el az ügyészségnek, mivel a vádlottak között szerepelt Darvas József is.² A tanári konferencia Darvas-ügyben történő összeülésének előzményeiről és körülményeiről a tanítójelölt diák akkori levelei tájékoztatnak.

1930 februárjában tizennyolcadik születésnapján – harmadéves tanítóképzős diákként – a következőket írta írói ambíciójáról: „Írogatok,

*Az író 70. születésnapjára emlékezünk a dokumentumok közreadásával.

¹ Nyugat, 1934/3. – Közli: Kritika, 1972/2.

² MSZMP KB Párttörténeti Intézet Archivuma 614. f. 1/1933–2481 I. köt.